

VIỆN HÀN LÂM
KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

NGUYỄN LÊ THẠCH

QUAN NIỆM VỀ CON NGƯỜI TRONG TRIẾT HỌC
HIỆN SINH TÔN GIÁO KARL JASPERS VÀ TÁC ĐỘNG CỦA NÓ
ĐẾN TƯ TƯỞNG TRIẾT HỌC PHƯƠNG TÂY THẾ KỶ XX

Chuyên ngành: Lịch sử triết học

Mã số: 62.22.03.01

TÓM TẮT LUẬN ÁN TIẾN SĨ TRIẾT HỌC

HÀ NỘI - 2014

Công trình luận án được hoàn thành tại:

HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

Người hướng dẫn khoa học: **PGS. TS. Nguyễn Vũ Hảo**
 PGS. TS. Nguyễn Gia Thor

Phản biện 1:

Phản biện 2:

Phản biện 3:

Luận án sẽ được bảo vệ trước Hội đồng cấp Học viện chấm luận án tiến
sĩ họp tại: Học viện Khoa học Xã hội
vào hồi..... giờ.....ngày.....tháng.....năm 2014

Có thể tìm hiểu luận án tại:

- Thư viện Quốc gia Việt Nam
- Thư viện Học viện Khoa học Xã hội

A. LỜI MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Trong mỗi một giai đoạn của lịch sử triết học, con người được soi chiếu, nhìn nhận trong bối cảnh của lịch sử, văn hóa, tôn giáo, v.v... dưới góc nhìn triết học của thời đại ấy. C. Mác đã từng chỉ ra, *sự tha hóa con người* trong xã hội tư bản chính là sự thống trị của chế độ tư hữu và C. Mác đã chỉ ra con đường để khắc phục sự tha hóa đó. Và rõ ràng, đồng thời với sự nghiên cứu con người như đối tượng nhận thức về chính mình, các nhà triết học đã nhìn thấy sự tha hóa của chính con người do xã hội tạo nên. Điều này, theo Husserl: *“Hình thức tha hóa chiếm ưu thế trong trong xã hội phương Tây chính là sự tha hóa tinh thần”*, tức là con người trong chính xã hội ấy đã bị nô dịch về mặt tinh thần với tư cách giá trị tối cao, có ý nghĩa quyết định bản chất người. Và bằng việc chỉ ra sự tha hóa, cũng như con đường ,cách thức khắc phục nó đã trở thành đề tài chủ yếu dường như của triết học phương Tây hiện đại.

Hơn lúc nào hết, Việt Nam vừa phải tự mình bảo vệ những giá trị truyền thống của dân tộc, đồng thời, không ngừng mở rộng và tiếp biến những tinh hoa văn hóa thế giới, để ngày càng làm phong phú cho những giá trị văn hóa dân tộc, làm cho đất nước ngày càng hội nhập sâu vào nền văn minh toàn cầu. Với ý nghĩa đó, tác giả chọn đề tài: *Quan niệm về con người trong Triết học hiện sinh tôn giáo Jaspers và tác động của nó tới tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX*, Làm nội dung nghiên cứu luận án tiến sĩ của mình.

2. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

Mục đích của luận án là trình bày một cách có hệ thống những nội dung cơ bản của quan niệm về con người trong triết học hiện sinh tôn giáo Jaspers, từ đó đánh giá tác động của nó tới tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX.

Để đạt được mục đích như trên, luận án có những nhiệm vụ như sau:

- Làm rõ bối cảnh, những điều kiện và tiền đề ra đời triết học hiện sinh hữu thần Jaspers với tư cách là nhà triết học hiện sinh thế kỷ XX.

- Phân tích làm rõ những nội dung cơ bản về con người trong triết học hiện sinh tôn giáo của Jaspers.

- Làm rõ những ảnh hưởng của tư tưởng Jaspers đến tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

- Đối tượng nghiên cứu: Luận án có đối tượng nghiên cứu là quan niệm về con người trong triết học hiện sinh hữu thần của Jaspers và tác động của nó đến tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX.

- Phạm vi nghiên cứu: Luận án giới hạn nghiên cứu ở quan niệm của Jaspers về con người qua một số tác phẩm tiêu biểu và tác động của quan niệm ấy đến một số tư tưởng chủ yếu trong triết học phương Tây thế kỷ XX.

4. Cơ sở lý luận, phương pháp nghiên cứu

4.1. Cơ sở lý luận

Luận án dựa trên cơ sở lý luận của chủ nghĩa Mác – Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh và các quan điểm của Đảng Cộng sản Việt Nam về con người, bản chất con người. Đồng thời, luận án cũng kế thừa những thành quả của các công trình nghiên cứu có liên quan đến đề tài luận án trong thời gian gần đây.

4.2. Phương pháp nghiên cứu

Luận án được thực hiện trên cơ sở phương pháp luận nghiên cứu lịch sử triết học của chủ nghĩa Mác – Lênin, chủ nghĩa duy vật biện chứng, chủ nghĩa duy vật lịch sử.

Luận án sử dụng một số phương pháp cụ thể sau: phương pháp phân tích và tổng hợp, phương pháp lịch sử và logic, khái quát hóa, chú giải học, phương pháp so sánh, v.v...

5. Đóng góp mới của luận án

Có thể nói, đây là luận án chuyên sâu đầu tiên ở nước ta tập trung vào phân tích luận giải những nội dung về con người trong triết học Jaspers và tác động của nó tới tư tưởng triết học thế kỷ XX ở phương Tây.

Luận án khảo cứu có hệ thống những vấn đề căn bản về con người hiện sinh trong triết học Jaspers, từ đó có những đánh giá, so sánh với những quan niệm về con người của các triết gia đương thời khác. Đồng thời trên cơ sở lập trường của triết học Mác – Lênin, luận án đưa ra những đánh giá về giá trị cũng như hạn chế tư tưởng triết học Jaspers về con người.

6. Ý nghĩa lý luận và thực tiễn của luận án

Kết quả nghiên cứu góp phần làm rõ những vấn đề căn bản về con người trong triết học hiện sinh tôn giáo Jaspers, từ đó có thể cung cấp cơ sở lý luận cho những nhà quản lý xã hội, quản trị nhân lực, quản lý văn hóa, tôn giáo, v.v... có cách nhìn cụ thể, khách quan đúng đắn trong việc hoạch định chính sách về con người, về tôn giáo, văn hóa trong giai đoạn hiện nay và trong tương lai.

Kết quả của luận án có thể được dùng làm tài liệu tham khảo cho việc nghiên cứu và giảng dạy các chuyên đề triết học, tôn giáo học trong các trường đại học, học viện trong cả nước.

7. Kết cấu của luận án

Ngoài phần mở đầu, kết luận, danh mục tài liệu tham khảo và phụ lục, nội dung của luận án gồm 4 chương, với 13 tiết.

B. NỘI DUNG

Chương 1:

TỔNG QUAN VỀ TÌNH HÌNH NGHIÊN CỨU LIÊN QUAN ĐẾN ĐỀ TÀI

1.1. Những tài liệu có liên quan đến triết học hiện sinh

Ở Việt Nam hiện nay có khá nhiều công trình nghiên cứu, sách dịch về triết học hiện sinh đã được công bố. Có thể khái quát ở một số khuynh hướng nghiên cứu chủ yếu sau:

Một là, những công trình: sách, Kỷ yếu Hội thảo khoa học và các bài báo được đăng trên các ấn phẩm tạp chí trong nước (chủ yếu là trên Tạp chí Triết học), được viết, nghiên cứu trước những năm 1975 và trong thời gian gần đây.

Những công trình *Triết học hiện sinh*, của tác giả Trần Thái Đình, Nxb Văn học (Tái bản năm 2008); *Triết học phương Tây hiện đại*, của tác giả Lưu Phóng Đồng, Nxb CTQG (1994); *Triết học hiện sinh* của tác giả Đỗ Minh Hợp, Nxb. Tôn giáo (2010); *Triết học hiện sinh* của tác giả Đặng Phùng Quân, Nxb Đêm Trắng (1969); v.v...

Hai là, loại công trình là những công trình của các tác giả nước ngoài đề cập một cách trực tiếp hay gián tiếp về chủ nghĩa hiện sinh, về vấn đề con người trong triết học hiện sinh tôn giáo phương Tây và vấn đề con người của Jaspers đã được dịch ra tiếng Việt.

Công trình *Chủ nghĩa hiện sinh* của tác giả Jacques Colette, Nxb Thế giới (2011); *Triết học hiện sinh*, của Thụy Khuê, Paris tháng 11/2001; *Chủ nghĩa hiện sinh*, của P.Floulquie, do Thụ Nhân dịch, Nxb Thế sự; *Đường vào hiện sinh*, của Jiddu Krishnamurti, Nxb Lao động (2007); v.v...

Ba là, loại công trình là số lượng các luận án Tiến sĩ, luận văn Thạc sĩ nghiên cứu về các đề tài có liên quan đến vấn đề con người trong triết học hiện sinh tôn giáo Jaspers.

Luận văn Thạc sĩ của tác giả Trần Thị Diệu, *Tính đặc thù của vấn đề đạo đức trong triết học hiện sinh* (2008), Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn; Luận văn Thạc sĩ của tác giả Hoàng Thị Mỹ Quỳnh với tiêu đề, *Quan niệm của Augustinô về con người và ảnh hưởng của*

nó đến triết học hiện sinh của Karl Jaspers (2010), Trường Đại học Khoa học xã hội và Nhân văn; Luận án phó Tiến sĩ triết học của tác giả Lê Kim Châu, (1996) Viện Triết học, với nhan đề; *Chủ nghĩa hiện sinh và một vài ảnh hưởng của nó ở miền Nam Việt Nam*; v.v...

1.2. Những tài liệu có liên quan đến nhân học triết học của K. Jaspers

Tại Việt Nam hiện nay, những tác phẩm của Jaspers được các học giả trong nước dịch và giới thiệu là không có nhiều. Trong quá trình làm luận án và tìm hiểu tác giả thấy có những có những tác phẩm như: Cuốn, *Triết học nhập môn "Introduction a la philosophie"*, của chính tác giả Karl Jasper do dịch giả, nhà nghiên cứu triết học Lê Tông Nghiêm dịch, Nxb Thuận hoá và Trung tâm Văn hoá Ngôn ngữ Đông Tây phát hành, 2004; Cuốn sách dịch của Tuệ Hạnh, *Chân lý và Biểu tượng*, do Nxb Phương đông phát hành năm (2008); Ngoài những tác phẩm được dịch và giới thiệu còn có một số những tư liệu bàn về nhân học, triết học Jaspers, bài viết, *Tự do và trách nhiệm trong đạo đức học hiện sinh*, của tác giả Đỗ Minh Hợp, Tạp chí Triết học, số 12/2007.

1.3. Những tài liệu về tác động của nhân học triết học Jaspers đến triết học phương Tây hiện đại

Sự thật của triết học là triết như một cách triệt để của sự tồn tại và sự chiếu sáng của sự tồn tại. Hầu như bất cứ ai đã sống niềm tin này đều khẳng định hơn chân thành hơn với nhà triết học Đức Karl Jaspers. Ông là người đồng sáng lập của triết lý của sự tồn tại cùng với Heidegger (Existenzphilosophie), Jaspers nhanh chóng trở thành một chuẩn mực đạo đức. Với ý nghĩa như vậy việc ảnh hưởng bởi tư tưởng của ông trong nhân học, triết học thế kỷ XX là vô cùng độc đáo. Có những "người bạn", và cũng là nhà triết học nổi tiếng trên thế giới ảnh hưởng sâu đậm bởi tư tưởng triết học Jaspers trong thế kỷ XX như: Paul Ricoeur, Hannah Arendt, Han – Goerg Gadamer, v.v...cũng như nhiều nhà tư tưởng khác, với nhiều tác phẩm có ảnh hưởng bởi tư tưởng nhân học, triết học hữu thần Jaspers.

1.4. Những vấn đề được đặt ra khi nghiên cứu con người trong triết học hiện sinh tôn giáo của Jaspers và ảnh hưởng của nó tới tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX và hướng nghiên cứu của luận án

Ở Việt Nam hiện nay chưa có công trình nào tiếp cận một cách hệ thống tư tưởng con người trong triết học tôn giáo Jaspers và những ảnh hưởng của tư tưởng triết học ấy tới tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX. Xuất phát từ ý nghĩa như vậy, tác giả chọn vấn đề: *“Quan niệm về con người trong triết học hiện sinh tôn giáo của K. Jaspers và tác động của nó đến tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX”* làm nội dung nghiên cứu, nhằm góp phần trả lời những vấn đề đặt ra.

Trên cơ sở xác định đối tượng, nội dung nghiên cứu, luận án đi vào nghiên cứu những vấn đề cụ thể sau:

Một là, trên cơ sở nghiên cứu những tác phẩm của Jaspers và kế thừa những công trình nghiên cứu đã công bố, luận án đưa ra một cách nhìn có tính chất hệ thống nội dung cơ bản quan niệm về con người trong các tác phẩm triết học Jaspers và ảnh hưởng của nó tới tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX. Qua cách trình bày này, cố gắng hệ thống và nêu lên sự khác biệt trong vấn đề con người của triết học Jaspers so với cách trình bày của các công trình trước đó. Sự khác biệt này theo chúng tôi là do sự tìm tòi của một công trình chuyên sâu về vấn đề nêu trên.

Hai là, với tinh thần kế thừa của những công trình đi trước, cùng với sự chủ động khảo cứu tác phẩm của tác giả, luận án bước đầu trình bày những nội dung cơ bản của triết học Jaspers, quan niệm về con người và thượng đế, những đóng góp và hạn chế trong tư tưởng triết học của ông về con người. Cùng với đó tác giả, sẽ có những so sánh quan niệm và tư tưởng này so với các tư tưởng thời bấy giờ, để đưa ra được những nét điển hình trong tư tưởng triết học Jaspers về con người.

Ba là, trên cơ sở hệ thống hóa và chỉ ra quan niệm của Jaspers về con người trong triết học hiện sinh tôn giáo của ông, tác giả sẽ trình bày những ảnh hưởng của tư tưởng ấy đến tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX qua những tác giả điển hình với những dấu ấn của nhân học

hiện sinh tôn giáo, cũng như sự phân ly của chủ nghĩa hiện sinh. Từ những việc đã làm được tác giả đưa ra những nhận xét, đánh giá những tác động của tư tưởng ấy trong dòng chảy Triết học đương đại.

Kết luận chương

Trong chương này của luận án tác giả đã trình bày những khảo cứu của mình với những nhiệm vụ cơ bản sau:

Thứ nhất: chỉ rõ với nhiệm vụ của đề tài thì hiện nay ở Việt Nam có khá nhiều công trình nghiên cứu, sách dịch về triết học hiện sinh đã được công bố. Có thể khái quát ở một số khuynh hướng nghiên cứu chủ đạo sau:

Một là, những công trình: sách, Kỷ yếu Hội thảo khoa học và các bài báo được đăng trên các ấn phẩm tạp chí trong nước (chủ yếu là trên Tạp chí Triết học), được viết, nghiên cứu trước những năm 1975 và trong thời gian gần đây. Tất cả các công trình tiêu biểu mà tác giả luận án khảo cứu, không có sự trùng lặp với chủ đề nghiên cứu của tác giả luận án, tuy nhiên các công trình mà tác giả nghiên cứu đã cung cấp những tư liệu luận cứ quan trọng cho tìm hiểu và phân tích những nội dung luận án ở các chương tiếp theo.

Hai là, tác giả đã đi vào phân tích những loại công trình của các tác giả nước ngoài đề cập một cách trực tiếp hay gián tiếp về chủ nghĩa hiện sinh, về vấn đề con người trong triết học hiện sinh tôn giáo phương Tây và vấn đề con người của Jaspers đã được dịch ra tiếng Việt.

Ba là, loại công trình là số lượng các luận án Tiến sĩ, luận văn Thạc sĩ nghiên cứu về các đề tài có liên quan đến vấn đề con người trong triết học hiện sinh tôn giáo Jaspers.

Thứ hai: Tác giả đã đi vào phân tích và chỉ ra những tài liệu có liên quan tới nhân học triết học của Jaspers cũng như là ảnh hưởng của triết học của ông tới nhân học triết học phương Tây hiện đại.

Thứ ba: một nhiệm vụ khác mà tác giả đã làm ở chương này là chỉ ra những vấn đề được đặt ra nghiên cứu con người trong triết học hiện sinh hữu thần của Jaspers và ảnh hưởng của nó tới tư tưởng triết học phương Tây thế kỷ XX và hướng nghiên cứu của luận án.